

**Ратко и Мирко и уште неколку лексички особености на преводот на
збирката раскази „Викајте ме Естебан“ од Лејла Каламуиќ од
босански на македонски јазик**

Борче Арсов
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“: Институт за македонски јазик
„Крсте Мисирков“ – Скопје
1000 Скопје, Република Северна Македонија
borcea@imj.ukim.edu.mk
Ул. „Григор Прличев“ бр. 5
Катарина Ѓурчевска-Атанасовска
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“: Филолошки факултет
„Блаже Конески“ – Скопје
Бул. „Гоце Делчев“ бр. 9А
1000 Скопје, Република Северна Македонија
katarina.gjurchevska.atanasovska@flf.ukim.com

Збирката раскази „Викајте ме Естебан“ од Лејла Каламуиќ во оригинал на босански јазик („Zovite me Esteban“) е издадена во 2015 г., а во 2017 г. излегува од печат и преводот на македонски. Станува збор за автобиографска збирка и интимно четиво на една од најчитаните современи (квир) авторки денес во Босна и Херцеговина. Самиот оригинал избилува со елементи особено интересни за проучување на повеќе јазични рамништа, а преводот, умешно следејќи ја мислата на Каламуиќ, одлично ја пресликува содржината на македонски јазик. Тргувајќи од тоа како „потстанарите“ Rat и Mir, на македонски стануваат Ратко и Мирко, преку басамците и меаната во расказите каде што главни ликови се бабите и дедовците, сè до особено интересните преводи на дел од колоквијалната лексика, во овој труд правиме избор на повпечатливите преводни решенија, кои придонесуваат едно вакво емотивно и богато, а, сепак, минималистичко дело, да се почувствува „домашно“ на македонски јазик.

The short stories collection “Vikajte me Esteban“ (in English "Call Me Esteban“) originally written in Bosnian (“Zovite me Esteban“) was first published in 2015, and translated into Macedonian in 2017. It is an autobiographic and intimate text from one of today’s most popular contemporary (queer) authors in Bosnia and Herzegovina. The original abounds in elements particularly interesting for analysis from different linguistic aspects. Bearing in mind Kalamujic’s string of thought, the translator skillfully renders the shorts stories in Macedonian. Starting from the “tenants” Rat and Mir, who become Ratko and Mirko in Macedonian, through basamatsi and mehana in short stories in which grandparents are main characters, leading to most interesting examples of some colloquial lexis, in this paper we focus on the most striking translation choices. These create a sense of familiarity and smoothness in Macedonian of a text which is emotionally rich and still very minimalistic in style.

Клучни зборови: расказ, оригинал, превод, лексика, карактеристики

Key words: short story, original, translation, lexis, characteristics

1 Вовед

„Викајте ме Естебан“¹ од Лејла Каламуиќ претставува збирка од деветнаесет раскази со автобиографска содржина, која своето прво оригинално печатено издание го добива во 2015 г. од издавачката куќа „Добра књига“ од Сараево. Во трудов се користи изданието од 2016 г. на издавачката куќа „Редбокс“ од Белград, кое е сосема исто со оригиналот. На македонски збирката е објавена во 2017 г. во превод на Ѓоко Здравески. Станува збор за раскази што во својата содржина го пресликуваат животот на авторката, која е една од најпознатите квир² автори во Босна и Херцеговина и, воопшто, една од најчитаните современи автори денес.

Младиот македонски наградуван писател, Петар Андоновски, за „Викајте ме Естебан“ ќе каже: „...Во оваа збирка го следиме емоционалниот пат на протагонистката, од најраните сеќавања на прерано починатата мајка, преку детството со татко алкохоличар кој е секогаш отсутен, смртта на бабата и на дедото, распаѓањето на државата, па сè до откривањето на сопствената сексуалност... Но, ова не се раскази само за едена семејна сага. Ова е книга и за распаѓањето на една држава, за внатрешните (интимните) распаѓања, за неповратно изгубениот идентитет...“³

Во рамките на анализата направена за потребите на овој труд, збирката раскази „Викајте ме Естебан“ е одбрана како корпус поради автентичниот јазичен израз што авторката го користи, богат со нестандартни јазични средства што се одликуваат со висок степен на експресивност. Имено, делото му припаѓа на литературниот правец *минимализам*, во литературата познат уште и под името *валкан реализам*⁴.

¹ Во оригинал на босански јазик: *Zovite me Esteban - Lejlja Kalamujić*

² *квир* - од англискиот јазик *queer*: „*Квир*, во рамки на квир теоријата и на квир активистичките политики, има многуслојно значење, но најчесто се однесува на стратешко превреднување и присвојување на погрдната и навредлива ознака за сексуалните и родово ненормативни идентитети и практики, кои, во рамките на хетеронормативните дискурси, се означуваат како настрани, изопачени, чудни, ексцентрични, ненормални. *Квир*, во овој контекст, претставува повеќе од класифицирачка категорија за сексуалноста и за родот, како што се, на пример, различните сексуални ориентации и идентитети (хомосексуалност, бисексуалност, хетеросексуалност итн.). *Квир* е политичка идентификација на отпор и свесно спротивставување и отфрлање на сите нормативни одредници на родовиот и на сексуалниот идентитет, и на идентитетот, воопшто. Главно, во водечките медиуми и дискурси, денес, терминот *квир* се применува како „чадор термин“ за означување на сите нехетеросексуални и родово небинарни идентитетски позиции, честопати и како замена за акронимот *ЛГБТ*:“ (нашата благодарност за ова поопширно дефинирање на терминот *квир* му ја должиме на м-р Славчо Димитров, докторанд, истражувач во областа на критичката теорија и на современата политичка филозофија)

³ Од промоцијата на преводот на збирката на македонски јазик.

⁴ Валкан реализам е термин создаден од Бил Буфорд (*Bill Bufford*). Се појавува во седумдесеттите години од XX век како релативно пасивно минималистичко движење на американскиот расказ. Негови претставници се Рејмонд Карвер (*Raymond Carver*), Ричард Форд (*Richard Ford*), Тобијас Вулф (*Tobias*

Минимализмот го карактеризираат мошне куси, речиси лаконски, реченици и неформална и колоквијална лексика и регистар, кои оставаат силен впечаток врз читателот. Ваквите дела, најчесто, го отсликуваат досадниот живот на обичниот човек. Ликовите зборуваат малку, но кажуваат многу и допираат чувствителни теми испраќајќи силни пораки.

Во согласност со литературниот правец на кој му припаѓаат, расказите се одликуваат со мошне специфичен јазичен израз и во овој труд тој ќе се разгледува, пред сè, од лексички аспект. Оригиналот изобилува со интересни лексички елементи со силно изразен емоционално-експресивен набој. Особено е интересно да се анализира и да се дискутира како ваквите зборови се пренесени на македонски јазик и дали, притоа, се задржуваат стилските нијанси од оригиналот. За таа цел, се коментираат повпечатливите преводни решенија за неколку различни видови лексика, кои придонесуваат едно вакво емотивно и богато, а, сепак, минималистичко дело, да се почувствува „домашно“ на македонски јазик.

Имајќи ја предвид еквиваленцијата, којашто е клучен поим во транслатологијата, и којашто, генерално, подразбира совпаѓање на врската меѓу примачот на пораката и самата порака со онаа врска што постоела меѓу оригиналните примачи на пораката и оригиналната порака, успехот на секој превод, пред сè, зависи од тоа колку тој постигнува еквивалентен ефект со оној на оригиналот (Nida, 1964a: 159). Преведувачот треба да произведе „различен вид превод на ист текст за различна публика“ (Newmark 1995: 10), што значи дека тој треба и да одлучи во која мера ќе му се повинува на принципот на еквивалентен ефект, во зависност од типот на текстот и од очекувањата на читателот⁵. Според типологијата на текстовите на Рајс⁶, литературните текстови се категоризирани како текстови ориентирани кон формата, која се однесува на тоа како се изразува авторот, наспрема содржината, која соопштува *што* кажува тој (Reiss, 2000: 31). Со оглед на тоа дека формалните елементи во ваквите текстови содржината ја предаваат на специфичен начин и свесно се користат за да создадат препознатлив уметнички впечаток, тие во преводот се репродуцираат со изрази што претставуваат

Wolff) и други. Лаконската проза и елиптичниот стил во валканиот реализам потекнуваат од Хемингвеј. (The Cambridge Guide to Literature in English, Cambridge University Press, 1993: 260)

⁵ За подетални информации во врска со функционалната и со динамичната еквиваленција на Најда и принципот на сличен или еквивалентен одговор/ефект на Њумарк в. Nida, 1964 и Newmark 1995.

⁶ Во зависност од јазичната функција (претставувачка, експресивна или убедувачка) што доминира во еден текст, Катарина Рајс разликува три типа текстови: текстови ориентирани кон содржината, текстови ориентирани кон формата и текстови ориентирани кон обраќањето). Преведувачката методологија и стратегиите што му се на располагање на преведувачот зависат од типот на оригиналот. Таа нуди различни преведувачки пристапи за различни типови текстови. За повеќе информации, в. Reiss, 2000).

аналогни формални еквиваленти⁷. Имајќи ја предвид експресивната функција на јазикот, преведувачот треба да настојува во преводот да понуди изрази паралелни по форма (а не само по значење), кои ќе создадат сличен впечаток на оној што го имаат и во оригиналот и, со тоа, да постигне сличен естетски ефект (ibid: 32–33).

2 Анализа

Од целокупниот корпус се издвоени неколку различни видови лексика и се групирани во четири *категории* заради поголема прегледност при споредбата: *турцизми*, *фразеологизми*, *лексика со емоционален карактер*⁸ и *колоквијализми*. Лексиката од сите четири категории претежно се врзува за неформалниот регистар и, исто така, често подразбира и одредени функционално стилски преклопувања. На пример, иако фразеолошките изрази ги ставаме во одделна категорија, тоа не значи дека тие истовремено не припаѓаат и во категоријата што ја izdelуваме како *колоквијализми*, кои, пак, од своја страна си имаат и свој емоционален карактер.

2.1 Турцизми

Како што е познато во науката, турцизмите се зборови позајмени од турскиот јазик, или зборови што се навлезени во други јазици преку него како јазик посредник. Во контекст на македонскиот (а, слично и во контекст на босанскиот јазик), најголем број зборови е позајмуван од народниот турски јазик, којшто го зборувало турското население што живеело на Балканот. Овој јазик бил на висок степен од својот развиток, богат со изразни средства и стилски фигури. (Јашар-Настева 2001: 30). Логично е да се заклучи дека голем дел од турцизмите навлезени во другите јазици на Балканот се од општата сфера на употреба и се типични за секојдневната неформална комуникација.

Во оригиналот се забележува присуство на турцизми, кои на јазичниот израз му даваат посебност и архаична нијанса, а тие најмногу доаѓаат до израз во дијалозите меѓу постарите ликови во расказите (на пример: *mehana*, *basamacı*). Ова е дотолку

⁷ Со оглед на тоа дека формата се однесува на тоа *како* авторот се изразува, наспрема она *што* го кажува (Reiss, 2000: 31, поимот *форма*, во овој контекст, не се однесува на јазичните елементи или на видовите зборови од кои се состои еден израз, туку на начинот на кој тој се користи и на стилскиот ефект што го создава. Следствено, кога станува збор за аналогни формални еквиваленти, се мисли на преводи што го репродуцираат манирот и стилот на кој јазикот се користи во оригиналот.

⁸ Во науката има повеќе различни класификации на лексиката со емоционално-експресивна нијанса, в. на пр. Минова-Ѓуркова 2003: 131 или Бояджиев 2002: 264–266. За потребите на овој труд, под поимот *лексика со емоционален карактер* се подразбираат зборови со одобрувачка емоционална нијанса (деминутиви и хипокористици) и зборови со одрекувачки, негативен карактер (пејоративи, аугментативи и дисфемизми) (Бояджиев 2002).

поинтересно за анализа, од аспект на употребата на турцизмите во модерниот разговорен јазик на помладата генерација, којшто има тенденција полека да ги напушта, и во македонскиот и во босанскиот јазик, за сметка на друга неформална лексика што навлегува од други јазици како резултат на глобализацијата. Овде не се вбројуваат турцизмите што се дел од активната (а, во најголем случај, и од стандардната) лексика, или што не поминале низ процесот на архаизација (на пример: *sarma, jorgan, čaršaf, sat, čarape*).

Го поздравуваме изборот на преведувачот зборовите *mehana* и *basamacı* да ги задржи и на македонски, со што се постигнува истиот ефект со оној од оригиналот, сп.:

– *U mehani je on, znam ja. Svaki noć isto.* (дијалог меѓу бабата и дедото) (стр. 22)

– *Во меана е тој, знам јас. Секоја ноќ исто.*

Dedo pohiti iz garaže, nana se spušta niz basamake. (стр. 21)

Дедо поштува од гаражата, баба се спушта низ басамациите.

Тука сакаме да истакнеме дека, освен зборот *mehana*, во оригиналот се среќава и зборот *kafana*. Иако всушност станува збор за синоними, авторката свесно ги употребува во различни контексти. Истото се забележува и во преводот на македонски јазик. Сп.:

Nana plačno, dedo ljutito, po ko zna koji put zvocaju tati da se mani kafane. (стр. 75)

Баба плачливо, дедо луто, по којзнае кој пат му сврќкаат на тато да ја батали кафаната.

Турцизмите што се дел од активната (а, во најголем случај, и од стандардната) лексика или што не поминале низ процесот на архаизација во босанскиот јазик ја имаат истата судбина и во македонскиот јазик. Следствено, и во преводот ги забележуваме истите зборови: *sarma, jorgan, чаршаф, саат, чорапи*.

Како поспецифичен за преведување го издвојуваме зборот *raja*. Имено, во оригиналот тој се среќава три пати:

Kad s rajom s faksa idem na kafu, ja to fino poredam po stolu, pa detaljno prolazimo svaku fazu bitkovog kretanja. (стр. 15)

Radnici se smiju, ja brbljam o Sarajevu, o raji iz ulice. (стр. 28)

Sjedimo, tatina raja dolazi i odlazi, i svaki put kad mi kaže da trebamo krenuti, ja naručim još jedan sok. (стр. 77)

Во преводот, овој турцизам се среќава само еднаш, поточно во преводот на реченицата од стр. 28: *Работниците се смеат, јас дрдорам за Сараево, за рајата од маало*. Освен *раја*, кој и не се користи многу често во македонскиот разговорен јазик, за разлика од босанскиот, тука преведувачот употребува уште еден турцизам (*маало*), со кој умешно ја надополнува разговорноста на изразот. За еден од другите два примера, се употребува друг турцизам (*тајфа*) (*Седиме, тајфата на тато доаѓа и си оди, и секојпат кога ќе ми каже дека треба да тргнеме, јас порачувам уште еден сок.*), а во вториот го среќаваме зборот *екипа*, за којшто, во случајов преведувачот сметал дека е посоодветен, најверојатно, поради контекстот (*Кога со екипата од факс одам на кафе, јас тоа фино ќе го наредам на масата, па детално ја минуваме секоја фаза од движењето на битието.*)

Можеме да констатираме дека преведувачот мошне успешно им пристапува на турцизмите од оригиналот, успева да го согледа нивниот колорит и ефектот што го имаат и на соодветен начин го пренесува и во преводот.

2.2 Фразеологизми

Минова-Ѓуркова (2003: 146) фразеолошките изрази ги дефинира како „неслободни зборовни состави кои се употребуваат како готови изрази. Тие се најчесто составени од повеќе зборови, при што значењето на фразеолошкиот израз не соодветствува на значењето на зборовите од кои е составен тој“. Покрај денотативното значење, фразеолошките изрази имаат и дополнителни стилистички нијанси и асоцијативни компоненти што се во основата на прагматичните елементи, кои зависат од културата и од традицијата, од стереотипите и од начинот на кој јазикот се користи во едно општество. (Ристић 2004) Имајќи предвид дека различни култури различно ја поимаат стварноста, преведувањето на фразеологизмите може да биде прилично компликувано и претставува своевиден предизвик.

Во оригиналот се забележува значителна употреба на фразеолошки изрази, што е и очекувано, имајќи ги предвид неговите стил и литературен правец. Македонскиот и босанскиот јазик, поради близината, имаат одредени сличности, па и целосни совпаѓања во однос на фразеолошките изрази (на пример: *ruku bih stavila u vatru* : *рака би ставила во оган*; *ide mi na živce* : *ми оди на нерви*; *ni za živi glavu* : *ни за жива глава*). Ваквите изрази нема детално да ги коментираме, бидејќи не претставуваат особен предизвик за преведувачот.

Поинтересни за анализа се оние фразеолошки изрази, чиешто значење во двата јазика се реализира различно. Тоа, пред сè, значи дека преведувачот, најпрво, треба да ги препознае ваквите изрази, правилно да го разбере нивното значење и во целиот јазик да побара еквивалентен израз, кој формално ќе биде различен, но семантички ќе се совпаѓа со оригиналот. Во оваа насока, забележуваме дека преведувачот употребува навистина успешни решенија за повеќето од ваквите изрази. Ги издвојуваме следниве:

Miholjsko ljeto. (стр. 47)

Циганско лето.

Zašto izgledaš ko pokisla gljiva? (стр. 62)

Зошто изгледаш ко накиснат глушец?

Hana nas u kartama uzima lopatom i stalno dolijeva vodu u kafu jer joj je pojava. (стр. 62)

Хана нè прави нуздер во карти и цело време додава вода во кафето зашто ѝ е јако.

Svako malo se pogledaju. (стр. 94)

Нема-нема па ќе се погледаат.

Во истиот контекст сакаме да го искоментираме преводот на изразот *brže-bolje*, кој во оригиналот се јавува на три различни места. Преведувачот на македонски, поведен од контекстот, употребува три различни преводи. Притоа, две од преводните решенија ја имаат потребната експресивност и успешно го пренесуваат изразот на македонски:

Zastali smo, pogledali se i brže-bolje potrčali uz ulicu, derući se na sav glas... (стр. 108)

Застанавме, се погледавме и газ преку глава потрчавме низ улицата, дерејќи се на цел глас.

Ja se njima osmjehnem stidljivo, pa brže-bolje utopim pogled u papir i slova. (стр. 41)

Јас ним им се насмевнувам срамежливо, па брзо-брзо го задлабочувам погледот во хартијата и буквите.

Сепак, во третиот пример, преведувачот овој фразеолошки израз од босанскиот јазик го преведува со прилогот *набрзина*, а на тој начин изразот е неутрализиран и доволно не ја покажува сликовитоста од оригиналот:

*Ona me u čudu gleda, pa **brže-bolje** objasnim...* (стр. 116)

*Таа ме гледа зачудено, па **набрзина** ѝ објаснувам.*

Со употребата на прилогот се добива впечаток дека тој се однесува на начинот на којшто се одвивало објаснувањето, односно дека било кусо, брзо, па дури и површно, а изразот *brže-bolje* во примерот даден погоре повеќе објаснува дека ликот од расказот поитал да го даде објаснувањето час поскоро, без непотребно одложување. Затоа, во овој случај, сметаме дека значењето би можело подобро да се пренесе со стилски посоодветен израз, како што е, на пример, вториот од веќе искористените погоре (*брзо-брзо*).

Во продолжение на кажаното, ќе се осврнеме на уште два примера, каде што нудиме наши преводни решенија, за кои сметаме дека подобро би ја изразиле стилската нијанса од оригиналот и поприродно би звучеле на македонски јазик.

*A on je stvarno **bio lud ko struja**, pravio je kaos po bolnici.* (стр. 16)

A тој стварно беше луд ко струја, правеше хаос по болницата.

Тука, во преводот се употребува калка на фразеолошки израз од босанскиот јазик, кој на македонскиот народен јазик не му е познат. Оттаму, предлагаме повеќе различни решенија, кои повеќе му прилегаат на нашиот разговорен јазик и посликовито го пренесуваат оригиналното значење:

A тој стварно беше мрднат (за сите пари)/исчукан (за сите пари)/тачка, правеше хаос по болницата.

Уште еден ваков пример се среќава во реченицата *...navikli smo da vojnici idu često na vježbe – da ih nismo ugledali kako strašno ozbiljnih lica marširaju pod punom ratnom spremom, sa šljemovima na glavama.* (стр. 108) Овој израз е преведен со *под полна воена опрема*, кој не му е својствен на македонскиот јазик и звучи чудно. Сметаме дека има други поефектни изрази со кои би можело да се постигне потребното значење од оригиналот, сп.:

*...навикнавме војниците често да одат на вежби – да не ги здогледавме како со страшно сериозни лица маршираат **вооружени до заби**, со шлемови на главите.*

Во однос на фразеолошките изрази, сметаме дека преведувачот има одлична стратегија за нивното пренесување на македонски јазик, а коментарите што ги дадовме со алтернативни преводни решенија се однесуваат повеќе на нијанси и на предлози како преводот уште повеќе стилски да му се приближи на оригиналот, од една страна, а, од друга страна, истовремено да биде во духот на македонскиот јазик.

2.3 Лексика со емоционален карактер

Како што објаснивме погоре, под поимот *лексика со емоционален карактер* се подразбираат зборови со одобрувачка емоционална нијанса (деминутиви и хипокористици) и зборови со одрекувачки, негативен карактер (пејоративи, аугментативи и дисфемизми) (Бояджиев 2002). Ваквата лексика се одликува со исклучителна сликовитост и во неа можеби најсилно доаѓа до израз конотативниот аспект на јазикот, кој ги отелотворува сите општествени стереотипи, искуства и практики во една култура. Токму поради овие причини, лексиката со емоционален карактер бара сериозен пристап и голема умешност на преведувачот.

Македонскиот јазик е особено богат со ваква лексика и оттаму, сметаме дека преведувачот не би требало да има тешкотии при пренесувањето на ваквите зборови, а тоа се гледа и во корпусот. За илустрација издвојуваме неколку примери:

Koji prevarant. Sav utegnut, pun riječi, osmijeha. A nikad kiriju da plati. (стр. 14)

Каков далавериџа. Целиот стегнат, полн зборови, насмевки. А никогаш кирија да плати.

Ovog puta prisustvujem, možda tako izdaja bude barem malčice manja. (стр. 16)

Овојпат присуствувам, можеби така предаството ќе биде барем малкуцка помало.

Poklonio mi je čika Ranko, stariji čelavko, dedin drug s posla i odličan lovac. (стр. 81)

Ми ја подари чичко Ранко, постар ќелавко, другар од работа на дедо ми и одличен ловец.

A mi musavci, seljaci... Stid nas naše Sneže! (стр. 94)

А ние мрсулковци, селани... Срам ни е од нашата Снежја!

Pijuckamo rakiju, voda za kafu vri na šporetu. (стр. 97)

Си потпивнуваме ракија, водата за кафето врие на шпоретот.

Kljun velik, sa dvije rupice na njemu. Kruta perca, smečkasta, ponegdje bi probilo neko žuto.
(стр. 81)

Клунот голем, со две големи дупчиња на него. Тврдите перца, кафеавки, на некои места ќе ги пробиеше некое жолто.

Од овие примери како особено интересен, го издвојуваме преводот на *rijuckati*, кој на македонски е преведен со глаголот *си потпивнува*. Освен деминутивно-хипокористичната нијанса, која се гледа во образувањето на глаголот, употребата на дативната кратка заменска форма од лично-повратната заменка додава доза на фамилијаризам и на интимност на изразот.

Меѓу хипокористиците го разгледуваме и преводот на зборот *okice* во реченицата *Umjesto kamere, desetine okica koje te gledaju dok izgovaraš te važne riječi.* (стр. 106). Преведувачот го нуди следното решение: *Наместо камера, десетина окца што те гледаат додека ги изговараш тие важни зборови.* Иако употребата на зборот *окце* е навистина симпатична и соодветна во овој контекст, би сакале да напоменеме дека во разговорниот македонски јазик овој збор се среќава и со значење *штионка* (отвор во вид на окце (специјална направа) на влезната врата на стан, куќа) (Речник 2003–2014), па добар би бил и преводот *очиња/очички* за да се избегне евентуалната хомонимија.

Меѓу примерите за кои ние би сакале да понудиме алтернативни преводи е и зборот *ljiga* во следниот пример:

Koji prevarant (...) Ljiga prava. (стр. 14)

Каков далаверџија (...) Лига права.

Забележуваме дека преведувачот го задржал истиот збор на македонски, но во разговорниот јазик овој збор со ова значење не се употребува толку често како што се користат, на пример, зборовите *лигуш/лигле*.

Онака како што претпоставуваме, примерите ни покажуваат дека преведувачот умешно ги искористил можностите на македонскиот јазик за вакви образувања и успешно го доловил значењето на оригиналот.

2.4 Ратко и Мирко

Во поглед на умешноста, па и на генијалноста во преведувањето на збиркава раскази, можеби најмногу вниманието ни го привлече решението на преведувачот на имињата

на два лика од оригиналот, кои се всушност персонифицирани општи именки: *Rat* и *Mir*. Имено, во еден од расказите каде што авторката зборува за епизоди од својот живот, ги употребува општите именки *rat* и *mir*, кои во тоа време биле многу присутни во општеството и оставиле голем печат врз нејзиниот живот и врз нејзиното созревање. Во расказот, Каламуиќ ги персонифицира и тие стануваат ликови – потстанари во нејзиниот дом: *Rat* и *Mir*. Забележуваме дека преведувачот прави интересен избор на игра на зборови за да ја долови, или уште повеќе да ја потенцира експресивноста на оригиналот, од една страна, а, од друга страна, да се справи со ограничувањата и со граматичките правила во македонскиот јазик. На овој начин, освен што се справил со граматичките тешкотии, одбирајќи ги машките имиња *Ратко* и *Мирко*, преведувачот, поуверливо ги претставил овие два *лика-феномени* во расказите. Самиот преведувач дава своја забелешка, која ја пренесуваме во целост:

Во оригиналот ликот се вика Рат (Војна), а подолу во текстот се јавува и ликот Мир. Со оглед на тоа дека е битно ликовите да бидат машки, а именката „војна“ во македонскиот јазик е од женски род, решив оваа игра на зборови да ја решам така што ликовите ќе ги преименувам во Ратко и Мирко. На тој начин се избегнуваат и замките што ќе се појават со членот доколку одлучев да ги оставам како што се: Рат и Мир (заб. на прев.). (в. фуснота бр. 1 на стр. 13, Каламуиќ 2017)

Во продолжение наведуваме три примера:

*U to pola kuće, koje nikako da nalegne na zemlju kako treba, dobili smo novog podstanara. **Rat**, tako se zvaо.* (стр. 12)

*Во таа пола куќа, која никако да си легне ко што треба на земјата, добивме нов потстанар. **Ратко**, така се викаше.*

*Čekamo da se u podstanarsku sobu useli **Mir**.* (стр. 14)

*Чекаме во потстанарската соба да се всели **Мирко**.*

*Danas, moje je ljeto. I jesen je moja. Moji su i Bog i Tito. **Rat** je moj. I **Mir**. I zima i proljeće su moji. Sve je moje. Sad, kad više немат ништа.* (стр. 17)

*Денес, мое е летото. И есента е моја. Мои се и Бог и Тито. **Ратко** е мој. И **Мирко**. И зимата и пролетта се мои. Сè е мое. Сега, кога веќе немам ништо.*

2.5 Колоквијализми

Според Рикард Симеон (1969: 673–674), *колоквијализмите претставуваат неформални изрази или разговорни јазични форми; Најчесто не се карактеристични за формалната комуникација или за литературата, иако многу често се употребуваат во секојдневниот говор. До лексикографската единица колоквијален стои: разговорен; кој му припаѓа на разговорниот, т.е. на секојдневниот јазик, спонтан, неформален (стил или разговор).*

Во расказите, во оригиналот, меѓу лексиката со колоквијален карактер, се чувствува забележливо присуство на вулгаризми, кои соодветно се пренесени и во преводот на македонски јазик, на пример: *sranje* : *срање*, *nadrkana* : *накурчена*, *zajebane* : *заебани*, *govna* : *гомна*, *sise* : *цицки*.

Од корпусот izdelуваме уште неколку примери за кои сметаме дека се интересни, особено поради умешноста на преведувачот успешно да ги пренесе во духот на македонскиот јазик.

Dok odlazi nazad u garažu, ona mu dobacuje: „Sa’ će on, vidjećeš“. (стр. 21)

Додека заминува назад во гаражата, таа му дофрла: „Са ќе дое, ќе видиш“.

– *‘Вет ти! Umalo da zaboravim!* (стр. 97)

– *Ту ’бам! За малку ќе заборавав!*

Во овие два примера забележуваме елиптични форми на колоквијални изрази, кои се типични за неформалната комуникација. Преведувачот настојува ова да го задржи во преводот и, исто така, користи елипса за да го постигне истиот ефект.

– *Mi smo odavde – smije se Mrva.*

– *Ра jebiga, i ja sam.* (стр. 105)

– *Ние сме одовде – се смее Мрва.*

– *Па, ебаго, и јас сум.*

„I ti imaš pravo na ljubav“, kaže. E, jebiga... (стр. 65)

„И ти имаш право на љубов“, вели. Е, еби му мајката...

Горните два примера ги izdelуваме за да ја покажеме умешноста на преведувачот колоквијалниот израз *jebiga* успешно да го преведе на македонски, притоа задржувајќи ја и вулгарната нишка, и тоа со две различни форми.

– *Kako misliš?*

– *Pa, te cure i to...*

(...)

– *Ma kakve cure...* (стр. 51)

– *Kako misliš?*

– *Pa, девојки, ова-она...*

(...)

– *Ma какви девојки...*

Во горниот пример гледаме дека преведувачот понудил одлично решение, коешто е сосема контекстуално и целосно одговара на стилската нијанса од оригиналот.

Во продолжение, нудејќи поинакви (наши) решенија, ќе искоментираме уште неколку примери, за кои сметаме дека би можеле да бидат подобро преведени на македонски јазик.

Šunjala sam se pazeći da drvene prečke ne zaškripe pod mojim nogama. (стр. 19)

Се прикрадував пазејќи дрвените скалила да не зачкрипат под моите нозе.

Точно е дека едно од значењата на глаголот *šunjati se* во босанскиот јазик е *се прикрадува, се движи без да биде забележан* (Rječnik bosanskog jezika, 2007). Меѓутоа, употребата точно на овој глагол (наместо, на пример, *pikradati se*) стилски го обележува текстот и му дава доза на неформалност и на разговорност. Оттаму, сметаме дека тоа треба да се пренесе и во преводот, па, така, наместо *се прикрадува*, како посоодветни ги нудиме глаголите: *се мот(к)а, се мушка, се (с)мушнува*, па дури и позајмениот глагол *се шуња*, кој често може да се сретне во разговорниот македонски јазик.

– *Dao se čovjek u hortikulturu. Smiruje ga.* (стр. 49)

– *Се даде* чоекот **на** хортикултура. Го смирува.

Преводот на изразот *dati se u* од оригиналот е буквално преведен на македонски. Доколку сакаме да кажеме дека некој започнал некаква активност и сакаме да ја задржиме експресивноста, можеби посоодветни се следниве изрази, кои се повеќе во духот на македонскиот јазик: *Се фати со хортикултура; Фати да се бавта со хортикултура.*

– *Aha, još samo on od njih četvoro. Non-stop mi zvoča: Trebaš ići, rodila te.* (стр. 50)

– *Аха, уште само тој од нив четворица. Нон-стоп ми сврџка: Треба да одиш, те родила.*

Nana plačno, dedo ljutito, po ko zna koji put zvočaju tati da se mani kafane. (стр. 75)

Баба плачливо, дедо луто, по којзнае кој пат му сврџкаат на тато да ја батали кафаната.

Глаголот *zvoča* во босанскиот јазик се употребува со значењето *постојано му зборува некому за нешто, досаѓа* (Rječnik bosanskog jezika, 2007). Се чини дека преведувачот погрешно го разбрал зборот, веројатно по аналогија со *zvoniti, zvati* и го превел со *сврџка*, што значи *се јавува/свони на телефон*. Во поглед на стилот, преводот е соодветен, меѓутоа семантички не му соодветствува на оригиналот. Оттаму, како подобри ги предлагаме следниве глаголи: *напнува, напиња, мрчи*.

Генерално, преведувачот стилски соодветно ги пренесува колоквијализмите на македонски јазик, со мали исклучоци. Преводот, во овој поглед, ја содржи потребната експресивност, односно ја пресликува стилската обоеност на оригиналот.

4 Заклучок

Преведувањето на збирката раскази „Викајте ме Естебан“ од Лејла Каламуиќ претставува предизвик, пред сè, поради специфичниот литературен правец на кој таа му припаѓа, за што стана збор во воведот. Преведувачот умешно проникнал во стилската димензија на оригиналот и се справил со тешкотиите кои таа ги носи. Понудените решенија за турцизмите, фразеологизмите, лексиката со емоционален карактер и за колоквијализмите, кои се предмет на трудов, се целосно во духот на македонскиот јазик, а истовремено совршено ја прикажуваат експресивноста што ја има оригиналот. Она што дополнително паѓа во очи е и фактот дека преведувачот одлично го пресликал и минималистичкиот стил на синтаксичко рамниште, што инспирира нови интересни истражувања во иднина.

Нашите согледувања, забелешки и предлози во анализата треба да бидат сфатени како наш придонес во транслатологијата, особено во поглед на јазиците со помал број говорители, како што се македонскиот и босанскиот. Сметаме дека така го поттикнуваме преведувањето на и од овие јазици, што преставува и афирмација на нашите култури и народи во пошироки рамки.

Го поздравуваме потфатот на Здравески да ја преведе оваа збирка раскази со актуелна тематика на македонски јазик и со тоа на нашата читачка публика да ѝ понуди возбудливо четиво во форма што му прилега на стилот, притоа успевајќи да го „одомаќини“ ова дело на македонски.

Нè радува фактот што постојат млади, успешни и креативни преведувачи, кои знаат како да размислуваат за преведувањето и, кои во нашето опкружување, поставуваат стандарди.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Тодор БОЈДЖИЕВ, 2002: *Българска лексикологија*. Софија: Анубис
- Оливера ЈАШАР-НАСТЕВА, 2001: *Турските лексички елементи во македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“
- Lejla KALAMUJIĆ, 2016: *Zovite me Esteban*. Beograd: Redbox
- Лејла КАЛАМУЈИЌ, 2017: *Викајте ме Естебан*. Скопје: Блесок
- Лилјана МИНОВА-ЃУРКОВА, 2003: *Стилистика*. Скопје: Магор
- Peter NEWMARK, 1995: *Approaches to Translation*. GB: Prentice Hall International
- Eugene A. NIDA, 1964: *Towards a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill
- Katharina REISS, 2000: *Translation Criticism – the Potentials and Limitations. Categories and Criteria for Translation Quality Assessment* (translated by Erroll F. Rhodes). Manchester & New York: St. Jerome Publishing & American Bible Society
- Simeon, RIKARD, 1969: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Tom I i II. Zagreb: Matica hrvatska
- Стана РИСТИЋ, 2004: *Експресивна лексика у српском језику: теоријске основе и нормативно-културолошки аспекти*. Београд: Институт за српски језик САНУ
- Rječnik bosanskog jezika*. (2007). Edicija Posebna izdanja, knjiga 14. Sarajevo: Institut za jezik
- The Cambridge Guide to Literature in English*. (2006). The Cambridge University Press
- Толковен речник на македонскиот јазик*. (2003–2014) Ред. Кирил Конески, I–VI. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

SUMMARY

RATKO AND MIRKO AND SOME OTHER LEXICAL CHARACTERISTICS OF THE TRANSLATION OF THE SHORT STORIES COLLECTION “CALL ME ESTEBAN” BY LEILA KALAMUIĆ FROM BOSNIAN INTO MACEDONIAN

The short stories collection “Vikajte me Esteban“ (in English "Call Me Esteban“), originally written in Bosnian (“Zovite me Esteban“), is an autobiographic and intimate text from one of today’s most popular contemporary (queer) authors in Bosnia and Herzegovina, Leila Kalamujić. The original abounds in elements particularly interesting for analysis from different linguistic aspects. Bearing in mind Kalamujic’s string of thought, the translator skillfully renders the shorts stories in Macedonian. Starting from the “tenants" Rat and Mir, who become Ratko and Mirko in Macedonian, through basamatsi and mehana in short stories in which grandparents are main characters, leading to most interesting examples of some colloquial lexis, this paper focuses on the most striking translation choices. Translating these short stories poses a great challenge for the translator because of the distinctive minimalist style used by the author. The translator understood the stylistic nuances of the original and rendered them into Macedonian properly, creating a sense of familiar and smoothness. The Macedonian translations of the words of Turkish origin, idiomatic and colloquial expressions and the emotive lexis adequately convey the expressiveness of the original stories. Furthermore, the translator vividly depicts the minimalist style on a syntactic level, which paves the way for further research in the future. The insights offered in this paper are a valuable contribution to the translation studies, especially when it comes to languages with fewer speakers, like Macedonian and Bosnian. This stimulates translation from and into these languages and also promotes their cultures and nations worldwide. We appreciate the fact that Zdraveski translated these short stories, which deal with some very popular issues. He “domesticated” them properly in Macedonian, providing the Macedonian readers with the possibility to experience exciting texts in their mother tongue. We are proud to conclude that we have young, successful and creative translators who know how to approach the translation process and who set standards in our society.